UNELE PROBLEME REFERITOARE LA FEUDALISMUL DE CONTACT ŞI CULTURA MEDIEVALĂ DIN MOLDOVA ÎN SECOLUL AL XV-LEA

de *ALEXANRU ANDRONIC*

Istoriografia contemporană, preocupată de problematica complexă a structurilor, a determinat orientarea medieviştilor spre aprofundarea tipologiei feudalismului european [1]. În consecință, încercarea de a stabili şi defini caracteristicile feudalismului european a scos în evidență importanța istorică a zonelor de contact în Evul Mediu, în vederea cunoaşterii aprofundate a particularităților proprii ale feudalismului în fiecare țară [2]. De aceea medievistica actuală preconizează sesizarea structurilor temporale spre a defini particularitățile feudalismului în general. Iată de ce, unii istorici, în stadiul actual al cercetărilor, îşi îndreaptă investigația ştiințifică în direcția descoperirii filierii de pătrundere a unor fenomene culturale, datorită contactelor directe sau indirecte, în funcție de loc şi timp.

În ultima vreme în istoriografia noastră şi-a făcut loc teoria „culuoarelor culturale", consecință firească a contactului cultural în anumite zone ale sud-estului Europei, unde Țările Române au constituit un vast teritoriu de contacte şi interferențe medievale [3].

Cu toate acestea, nu e de mirare că unii specialişti, cu destulă autoritate în momentul de față, n-au manifestat suficientă îndrăzneală ca să afirme direct existența unor realități istorice de factură a sublinia nu numai receptivitatea comunităților umane de pe teritoriul celor trei țări române față de elementele culturale medievale de largă circulație în Europa feudală, ci şi recunoaşterea prezenței feudalismului de tip occidental într-o anumită perioadă în istoria Țării Româneşti şi a Moldovei, acesta fiind acceptat doar pentru Transilvania, ca urmare a cristalizării feudalismului clasic european încă din secolele XI-XIII.

În această ordine de idei ne surprinde afirmația că manifestările artistice la nivelul realităților româneşti din feudalitate ar reprezenta doar „forme exterioare de manifestare a vieții româneşti" [4], fără să constituie structuri ale orînduirii feudale propriu-zise.

Cu toate acestea, materialele arheologice din Țările Române, datînd din secolele XIV-XV descoperite în ultima vreme, dintre care unele publicate, oferă istoricilor posibiltatea de a reliefa aspecte complet nebănuite referitoare atît la structura feudală a societății româneşti, cît

şi la filiera de pătrundere a unor elemente artistice, dovedind cu prisosinţă contacte cu feudalitatea occidentală, bizantină şi acea a Orientului Apropiat. Ele reprezintă, din punctul nostru de vedere, manifestarea directă a cavalerismului clasic medieval, punctat în spaţiul de conctact carpato-dunărean de feudalitatea clasică franco-burgundă, italiană şi germană [5], dar şi de cea boemo-ungaro-polonă.

În susținerea celor mai sus afirmate considerăm necesar să prezentăm în cele ce urmează unele elemente de cultură medievală din domeniul artei decorative aplicate. Astfel, vom analiza cîteva motive ornamentale de pe cahlele datînd din prima jumătate a secolului al XV-lea, descoperite în Moldova, care, cu deosebită pregnanță, dovedesc manifestări artistice menite a sublinia în primul rînd contacte medievale într-o importantă zonă de interferență a structurilor feudale europene.

Astfel, de la curtea domnească a voievodului Ştefan al II-lea (1433—1447), care, între anii 1435—1442, și-a fixat reședința temporară la Vaslui, provin fragmente de cahle de sobă cu reprezentarea unui animal fantastic, denumit în genere grifon, dar care de fapt nu este altceva decît imaginea reală a unui ghepard (fig. 1), animal exotic, folosit prin îmblînzire cu predilecție la vînătoare, una din îndeletnicirile caracteristice ale feudalismului clasic universal. Acest motiv ornamental, întîlnit pe unele cahle smălțuite din vremea lui Ştefan cel Mare [6], își găsește cea mai apropiată analogie în imaginea ghepardului așa cum este înfățișată pe cahlele medievale aflate în colecția muzeului din castelul Spylberg, din Brno [7].

În Evul Mediu, atît în Boemia, cît şi în Ungaria, unele motive ornamentale exotice cum sînt cele ale ghepardului, struțului, inorogului sau a elefantului provin din Orientul Apropiat, aflîndu-se în nemijlocită legătură cu participarea numeroșilor feudali din aceste părți ale Europei la cruciade, mai ales la cruciada a V-a de sub conducerea regelui Ungariei Andrei al II-lea.

Recent, unul din motivele ornamentale din categoria celor de mai sus, a fost descoperit în cripta familiei Lefantovsky în basilica romanică din secolul al XIII-lea de la Sokolniky, de lîngă Nitra, în Slovacia [8]. Este vorba de un blazon, înfățișînd un elefant, aparținînd feudalilor care și-au luat numele nobiliar după acordarea acestui blazon de către regalitate în conformitate cu regulele cavalerismului medieval clasic.

Tocmai din acest mediu cavaleresc, de care n-au fost străini la vremea lor nici Radu I şi Mircea cel Bătrîn din Ţara Românească, dar nici Ştefan al II-lea din Moldova, a putut să pătrundă în Ţările Române motive ornamentale de acest fel, reprezentînd un ghepard în toată splendoarea [9].

Tot din mediul cavaleresc clasic a pătruns în Moldova, încă din prima jumătate a secolului al XV-lea şi imaginea sf. Gheorghe călare, omorînd un balaur (fig. 2). Astfel, pe fragmente de cahlă, provenind de la aceeaşi curte domnească din Vaslui, sf. Gheorghe este înfățișat în chip de cavaler medieval occidental [10]. Astfel, cavalerul este bine înfipt într-o șea cu oblîncurile înălțate, sprijinindu-se în scări metalice simple. Armura cavalerului este de tipul celei cu verigi de sîrmă, care se mulează pe corp,

scenele de pe cahle cu reprezentări de steme, combinate cu blazoane, la scenele de caracter festiv cu alaiuri domneşti sau la scene propriu-zis de vînătoare.

În fine, dar nu cele din urmă, reprezentările de cavaleri purtători de flamuri şi bandiere, elemente concrete ale cavalerismului clasic occidental, ca cele de pe cahlele recent descoperite la curtea domnească de la Vaslui din vremea lui Ştefan cel Mare[17], constituie, în stadiul actual al cercetărilor, noi dovezi referitoare la existenţa în Moldova a acelor structuri temporale, care ne permit, pe baza metodei comparative, să determinăm în primul rînd trăsăturile caracteristice ale feudalismului românesc.

În încheiere, putem afirma că aceste elemente reale, parte integrantă a culturii materiale şi spirituale româneşti din Evul Mediu, aruncă o lumină cu totul nouă asupra caracteristicilor feudalismului clasic românesc, dovedind, totodată, contactul permanent al societăţii medievale româneşti cu feudalismul occidental.

NOTE

1 R. H. Hilton, *A Medieval Society*, Londra, 1966 ; M. Pacaut, *Les structures politiques de l'Occident médiéval*, Paris, 1969 ; G. Fourquin, *Histoire économique de l'Occident médiéval*, Paris, 1969 ; R. Fossier, *Histoire sociale de l'Occident médiéval*, Paris, 1970 ; G. Duby, *Hommes et structures du Moyen Âge*, Paris, 1973 ; Z. V. Udal'cova, E. V. Gutnova, *Genezis feodalizma v stranach Evropý*, în *Meždunarodnyj Kongress istoričeskich nauk*, 13-j, Moskva, 1970, *Doklady Kongressa, t. I, 4, sekcija istorii srednich vekov*, Moscova, 1973, p. 5-33 ; A. P. Korsunskij, *Vozniknovenie fodal'nych otnošenij v Zapadnoj Evrope*, Moscova, 1973 ; G. M. Danilova, *Genezis feodalizma v Evrope*, Moscova, 1973 ; M. I. Siuziumov, *Nekotorye problemy istoričeskogo razvitija Vizantii i Zapada*, în *Vizantijskij Vremmenik*, 35, 1973, p. 3-18.

2 Cf. culegerile de articole referitoare la tipologia şi caracteristicile particulare ale feudalismului din sud-estul Europei : *Jugo-Vostočnaja Evropa v srednie veka*, Chişinău, 1972 ; *Jugo-Vostočnaja Evropa v epochu feodalizma*, Chişinău, 1973.

3 R. Theodorescu, *Bizanţ, Balcani, Occident la începuturile culturii româneşti (secolele X-XIII)*, Bucureşti, 1974.

4 *Ibidem*, p. 157.

5 *Ibidem*, p. 156.

6 Al. Andronic, E. Neamţu, Fl. Banu, *Săpăturile de salvare de la Vaslui*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 97, fig. 14/2.

7 Rămînem recunoscători regretatului cercetător B. Novotny, de la Brno, care ne-a facilitat studierea materialelor respective.

8 A. Habovstiak, *Unter gegangene Kirche und Friedhof in Sokolniky (Gemeinde Podhorany)*, Nitra, 1966, p. 10.

9 Al. Andronic, E. Neamţu, Fl. Banu, *op. cit.*, p. 97, fig. 11/6.

10 *Ibidem*, p. 95, fig. 11/2-5.
11 R. Franz, *Kachelofen*, Graz, 1969, fig. 32.
12 J. Šúla, *Severovýchodné Čechy v obdobi feudalismu*, Hradec Králové, 1963, figura de pe copertă.
13 G. Mihăescu, *Cercetările arheologice de la Tîrgoviște*, comunicare la a XII-a sesiune anuală de rapoarte privind rezultatele cercetărilor arheologice din anul 1977, București, 9-11 martie 1978.
14 Al. Andronic, E. Neamțu, Fl. Banu, *op. cit.*, p. 95-97, fig. 11/1 ; Al. Andronic, I. Ioniță, Fl. Banu, *Șantierul arheologic de la Vaslui*, în *Materiale*, VIII, p. 798-799, fig. 8/6, 8.
15 M. D. Matei, Em. Emandi, *O casă de orășean din secolul al XV-lea, de la Suceava*, in *SCIVA*, 28, 1977, 4, p. 553-576, fig. 7/1.
16 R. Franz, *op. cit.*, fig. 61 și 120.
17 Al. Andronic, I. Bauman, M. Istrate, R. Maxim, R. Popescu, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, I, Vaslui, 1979, p. 101-117 și fig. 7.

QUELQUES PROLÈMES CONCERNANT LA FÉODALISME DE CONTACT ET LA CULTURE MÉDIÉVALE DANE LA MOLDAVIE DU XVe SIÈCLE

Résumé

La médiévistique universelle, en établissant et en définissant les caractéristiques du féodalisme européen, a mis en relief l'importance historique des zones de contact au Moyen Âge et a permis, en même temps, de saisir la filière de pénétration de certains phénomènes d'art, par suite du contact entre les différentes cultures matérielles et spirituelles.

Au Moyen Âge, comme on le sait, les Pays Roumains ont constitué un vaste territoire de contact des multiples courants et manifestations artistiques, réalisant la synthèse des interférences Occident-Orient.

De ce point de vue, certaines découvertes archéologiques récentes sont en mesure d'établir l'existence de contacts de la société médiévale de la Moldavie du XV-e siècle et la diffusion de différents motifs ornementaux spécifiques au féodalisme européen en général, relevant avec prégnance des aspects moins connus du féodalisme classique roumain.

Aussi n'est-il pas sans intérît de signaler la découverte, dans la Moldavie médiévale du XV-e siècle, de motifs spécifiques au féodalisme classique européen, tels par exemple la représentation du guepard (fig. 1), de St. Georges à cheval tuant un dragon (fig. 2), les images de chevaliers et de princesses en costumes à la mode occidentale, la représentation du couple d'amoureux (Liebespaar), ainsi que de cortèges princiers avec des chevaliers porteurs d'oriflammes et bannières.

Ces représentations, rendant de façon réaliste la vie de la société féodale de la Moldavie au XV-e siècle, jettent une nouvelle lumière sur les caractéristiques du féodalisme classique roumain, témoignant à la fois du contact permanent de la société féodale roumaine avec le féodalisme occidental.

LEGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Vaslui. Les cours princières. Careau de poêle de la première moitie du XVe siècle avec l'image d'un guépard (réstitution).

Fig. 2. — Vaslui. Les cours princières. Careau de poêle de la première moitie du XVe siècle avec l'image de St. Georges (réstitution).

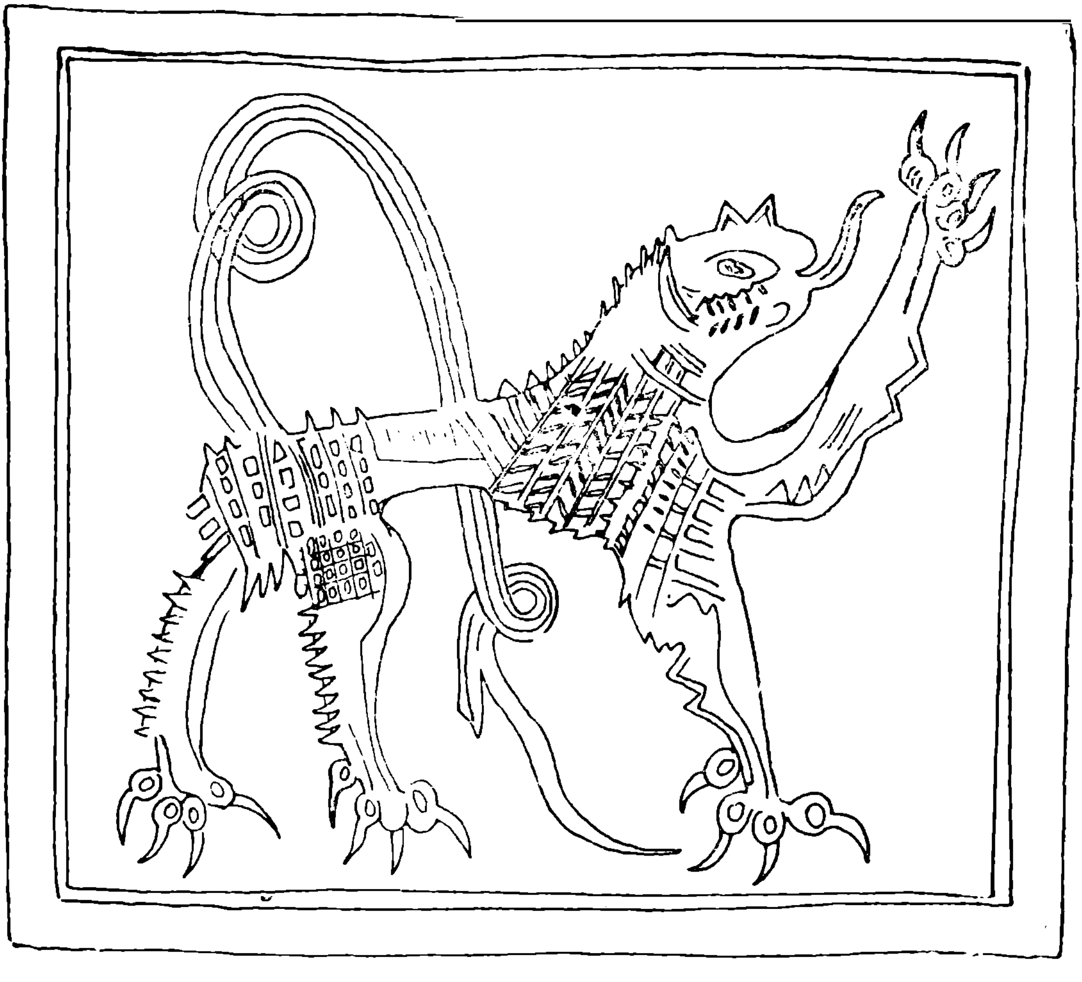

Fig. 1. — Vaslui. Curţile domneşti. Cahlă din prima jumătate a secolului al XV-lea cu imaginea unui ghepard (reconstituire).

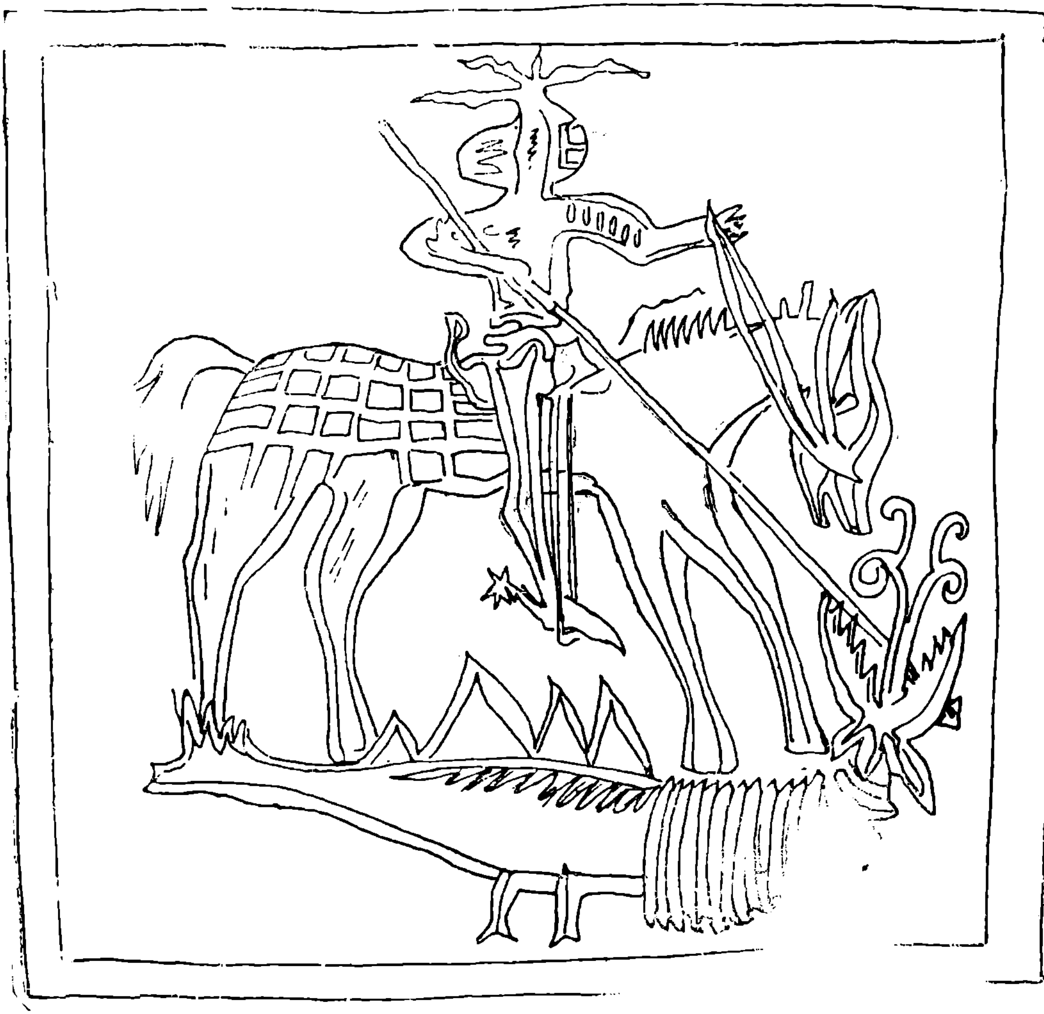

Fig. 2. — Vaslui. Curţile domneşti. Cahlă din prima jumătate a secolului al XV-lea cu imaginea sf. Gheorghe (reconstituire).